

УДК378:02(477)

Бачинська Надія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних технологій,
Київський національний університет культури і мистецтв
n.bachynska17@gmail.com
ORCID 0000-0003-3912-7108

БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В УКРАИНЕ: ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ТА ХАРАКТЕРНЫЕ ОЗНАКИ

Мета роботи. Визначити та науково обґрунтувати основні етапи розвитку бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, розкрити їхні характерні ознаки. Досягненню мети сприяла **методологія**, що базується як на загальнонаукових принципах історизму, системності, комплексності, усебічності пізнання, так і на спеціальних методах – порівняльно-історичному, ретроспективному, проблемно-хронологічному, логічно-аналітичному, що дало змогу обґрунтувати періодизацію вищої бібліотечно-інформаційної освіти та визначити характерні особливості та тенденції розвитку. **Наукова новизна** роботи полягає в тому, що вперше запропоновано періодизацію еволюції бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, визначено хронологічні межі кожного етапу та їхні характерні ознаки, розкрито формування мережі та діяльність навчальних закладів по підготовці фахівців для бібліотечно-інформаційної галузі. **Висновки.** У розвитку бібліотечно-інформаційної освіти нами запропоновано окреслити наступні етапи: початковий, хронологічні межі якого охоплюють початок XIX ст. – середину 20-х років XX ст.; перший – організаційно-структурний етап, визначено 1925-тим – 1934-тим рр.; другий – ідеологічно-розбудовчий етап, охоплює 1934 – початок 60-х рр. XX ст.; третій – реорганізаційним етап – окреслено початком 60-х-1991 рр.; четвертим – етапом концептуалізації – нами визначено 1991-2014 рр. З 2014 р., на нашу думку, започатковано новий модернізаційний етап розвитку бібліотечно-інформаційної освіти.

Ключові слова: бібліотечно-інформаційна освіта, етапи розвитку, навчальний заклад, коледж, інститут, академія, університет, інформаційна, бібліотечна, архівна справа.

Бачинская Надежда Анатольевна,
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационных наук,
Киевский национальный университет культуры и искусств

БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ НА УКРАИНЕ: ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ И ХАРАКТЕРНЫЕ ПРИЗНАКИ

Цель работы. Определить и научно обосновать основные этапы развития библиотечно-информационного образования в Украине, раскрыть их характерные признаки. Достижению цели способствовала **методология**, которая базируется как на общенаучных принципах историзма, системности, комплексности, всестороннего познания, так и на специальных методах - сравнительно-историческом, ретроспективном, проблемно-хронологическом, логически-аналитическом, что позволило обосновать периодизацию высшего библиотечно-информационного образования и определить характерные особенности и тенденции развития. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые предложена периодизация эволюции библиотечно-информационного образования в Украине, определены хронологические рамки каждого этапа и их характерные признаки, раскрыто формирование сети и деятельность учебных заведений по подготовке специалистов для библиотечно-информационной отрасли. **Выводы.** В развитии библиотечно-информационного образования нами предложено выделить следующие этапы: начальный, хронологические рамки которого охватывают начало XIX в. – середину 20-х г. XX в.; первый – организационно-структурный этап – 1925 – 1934 г.;

второй этап охватывает 1934 г. – начало 60-х г. XX в; третий – реорганизационный этап – обозначен началом 60-х – 1991 г.; четвертым – этапом концептуализации – нами определены 1991-2014 г. С 2014 г., по нашему мнению, начинается новый модернизационный этап развития библиотечно-информационного образования.

Ключевые слова: библиотечно-информационное образование, этапы развития, учебное заведение, колледж, институт, академия, университет, информационное, библиотечное, архивное дело.

Bachynska Nadiya,

PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Information, Library, and Archive Studies
Department Kyiv National University of Culture and Arts

LIBRARY AND INFORMATION EDUCATION IN UKRAINE: DEVELOPMENT STAGES AND CHARACTERISTICS

The purpose of the article. To define and scientifically substantiate the main stages of the development of library and information education in Ukraine, to reveal their characteristic features. **The methodology** is based on the general scientific principles of historicism, complexity, comprehensive knowledge, as well as on particular methods - comparative-historical, retrospective, problem-chronological, logical-analytical, helped to substantiate the periodization of the highest library-informational education and to define characteristic features and trends of development. **The scientific novelty** of the work is that for the first time the periodization of the evolution of library and information education in Ukraine was proposed, the chronological frameworks of each stage and their characteristic features were determined, the network formation and the activity of educational institutions for the training of specialists for the library and information industry were revealed.

Conclusions. In the development of library and information education, we proposed to outline the following stages: the initial, chronological framework of which covers the beginning of the nineteenth century. - the middle of the 1920s; the first - the organizational and structural stage - 1925 – 1934; The second stage covers 1934. - The early 60's. XX in; the third - the reorganization stage - was marked by the beginning of the 1960s and 1991, and the fourth - the scene of conceptualization - we defined 1991-2014. Since 2014, in our opinion, a new modernization stage of the development of library and information education is beginning.

Key words: library and informational education, stages of development, educational institution, college, institute, academy, university, information, library, archival affairs.

Актуальність теми дослідження. Нині, коли набуває розвитку новий етап розбудови бібліотечно-інформаційної освіти, початок якого ми пов'язуємо з запровадженням 1 вересня 2015 року постанови Кабінету Міністрів України № 226 від 20.04.2015р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», актуальним вбачається виокремити та проаналізувати основні етапи еволюції бібліотечно-інформаційної освіти та характерні ознаки кожного з них. Вивчення та ретельний аналіз здобутків попередників, багатоаспектність та багатогранність їхніх концепцій, на нашу думку, буде сприяти визначенню ефективних шляхів розбудови інтегрованої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа».

Серед бібліотекознавчих робіт відсутні праці, в яких були б окреслені етапи поступу бібліотечної освіти та здійснено їхній ґрунтовний аналіз, що актуалізує дану публікацію.

Аналіз досліджень і публікацій. Становлення та розвиток вищої бібліотечно-інформаційної освіти має свою цікаву історію. Різні її періоди та сучасні концепції подано в статтях В. Бабича, Н. Бачинської, Н. Березюк, І. Давидової, В. Загуменної, Г. Ковальчук, Н. Кушнарєнко, Т. Новальської, М. Слободяника, А. Соляник, Г. Шемаєвої. Окремі факти щодо витоків бібліотечної освіти знаходимо у працях І. Корнейчика, Г. Ковальчук, І. Матяш, Н. Березюк, Т. М'яскової, Н. Бачинської та інш. Поняття асиметрії державної політики в галузі бібліотечної справи визначено Т. Даниловою, Г. Салатою, проте за межами їхніх

досліджень залишається хронологічне визначення кожного з етапів розвитку бібліотечно-інформаційної освіти та визначення характерних особливостей кожного з них.

Мета дослідження – визначити та науково обґрунтувати основні етапи розвитку бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, розкрити їхні характерні ознаки.

Виклад основного матеріалу. У попередній публікації нами проаналізовано та розкрито витoki бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, що сягають початку ХІХ ст., пов'язані з Кременецьким ліцеєм та діяльністю в ньому П.Й. Янковського (1781 – 1845 рр.), який викладав дисципліни, що розкривали основи знань про бібліотеку, книгу та бібліографію. Також до цього періоду ми відносимо запровадження спеціальної професійної підготовки бібліотечних фахівців на курсах, які активно відкривались на початку ХХ ст. в різних містах України, зокрема в Києві, Харкові, Житомирі, Одесі, Полтаві, Чернігові та інш. [3]. Тобто обґрунтовано хронологічні межі початкового етапу бібліотечно-інформаційної освіти, які, на нашу думку, сягають початку ХІХ ст. та продовжуються до першої половини 20-х рр. ХХ ст. На цьому етапі закладались підвалини освіти, визначалось колодисциплін, що мали опановувати майбутні фахівці галузі, методичні засади їхнього викладання, вимоги до бібліотекаря як професіонала. До складу педагогів, які активно запроваджували бібліотечну освіту в країні, своєю наполегливою працею всіляко її розвивали були знані на той час теоретики та практики бібліотечної справи Л. Хавкіна, С. Сірополко, А. Покровський, О. Дідріхсон, Л. Биковський та інш.

На початку 20-х рр. ХХ ст., переконавшись, що все ж таки «курсова» система в освіті бібліотекарів не відповідала завданням, що стояли перед бібліотеками передусім як ідеологічними осередками, постало питання про вдосконалення підготовки бібліотечних працівників та запровадження вищої бібліотечної освіти, яку свого часу відстоювали вітчизняні бібліотекознавці ще 1911 р. на Першому Всеросійському бібліотечному з'їзді [22].

Перша пропозиція до запровадження вищої бібліотечної освіти була висловлена

1921 р., а саме поряд з працівниками політосвіти здійснювати підготовку бібліотекарів, в створеному на базі Харківського Університету – Харківського інституту народної освіти (ХІНО), проте ця ідея не була реалізована. Лише через чотири роки згідно з постановою Раднаркому УРСР від 13 вересня 1925 р., відкривається факультет політичної освіти, в структурі якого діяло чотири секції, одна із них була книжково-бібліотечна, що розпочинає свою діяльність з 1 листопада 1925 р. Саме цю дату визначено як започаткування системи вищої бібліотечної освіти та першого етапу її розвитку. Проте самостійне бібліотечне відділення в структурі факультету було організовано лише влітку 1927 р., яке після створення 10 вересня 1929 р. на базі факультету політичної освіти ХІНО самостійного вузу – Харківського інституту політичної освіти (ХІПО) продовжувало функціонувати у його підпорядкуванні. 1931 р. ХІПО реорганізовано у Всеукраїнський інститут комуністичної освіти (ВУІКО). Поступово змінювалась структура факультету, з'являлись нові кафедри, удосконалювались та поглиблювались навчальні плани. 1931 р. бібліотечне відділення реорганізується в бібліотечний факультет. Значну роль у створенні факультету відіграла Н. Я. Фрідьєва, яка 1928 р. була рекомендована Наркомосом УРСР на викладацьку роботу в ХІНО. До цього часу Н. Фрідьєва очолювала кабінет бібліотекознавства та бібліотечне об'єднання при Публічній бібліотеці ім. КПРС(б) (нині Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого), працювала кореспондентом УНІК, брала активну участь у розробці комплексної теми з дослідження «Книга і читач». Маючи значний досвід практичної та наукової діяльності в бібліотечній галузі, очоливши факультет політосвіти 1928 р., Надія Яківна доклала чимало зусиль до розбудови вищої бібліотечної освіти, відкриття бібліотечного відділення, а потім і факультету, організації першої в Україні кафедри бібліотекознавства, якою керувала з 1931 по 1934 рр., виконуючи обов'язки професора. За її ініціативою було відкрито аспірантуру [18]. Термін навчання на бібліотечному факультеті тривав три роки, перші набори студентів не перевищували 60 осіб.

Викладачі факультету постійно працювали над удосконаленням змісту та структурою навчальних планів. Так на початку 30-х рр. ХХ ст. навчальний план включав 4640 годин, із яких соціально-економічний цикл становив 2476 годин, загальноосвітній – 292 години, мовна, військова підготовка та фізвиховання – 522 години, спеціальна підготовка – 1350 годин. Цикл спеціальних дисциплін включав наступний перелік : «Бібліотечне будівництво», «Бібліотечна техніка», «Бібліографія : теоретична та прикладна», «Методи роботи з читачами», «Книгорозповсюдження», «Методика викладання бібліотечних дисциплін». Чималий час в означеному плані відводився практичній підготовці, яка розпочиналась на 1 курсі і мала наскрізний характер. Як бачимо, перелік спеціальних дисциплін, порівняно із сучасними планами не значний. Проте кількість годин на їхнє вивчення становила третю його частину. Майже кожен дисципліну вивчали протягом двох років, тобто студенти ґрунтовно засвоювали та опановували всі ті процеси, які відбувались у бібліотеках тих часів.

Протягом 1930 – 1932 рр. розпочинає формуватися мережа середньо-спеціальних навчальних закладів з підготовки бібліотекарів, відкриваються технікуми комуністичної освіти в містах Києві, Тульчині, Мелітополі, Олександрії, Ніжині [14,30,6,15,21].

Таким чином, перший етап у розбудові бібліотечної освіти пов'язаний з організацією системної підготовки кадрів у вищих та середньо-спеціальних навчальних закладах, організацією першої кафедри бібліотекознавства та бібліотечного факультету, визначенні змісту навчальних планів та переліку спеціальних дисциплін, що з року в рік удосконалювались, початком підготовки наукових кадрів в аспірантурі.

Початок другого етапу розвитку бібліотечно-інформаційної освіти ми пов'язуємо з прийняттям низки державних постанов та наказів як на всесоюзному, так і республіканському рівнях, що стимулювало відкриття нових закладів освіти, реорганізацію існуючих, збільшення наборів на бібліотечну спеціальність і водночас посилювалась ідеологічна складова у підготовці бібліотекарів, як фахівців для осередків комуністично-

го виховання населення. Зокрема, Постанова ЦВК СРСР від 27 січня 1934 р. «Про бібліотечну справу в Союзі РСР», вказуючи на недоліки в організації бібліотечної роботи та підготовці спеціалістів, зобов'язала збільшити прийом на бібліотечні факультети всіх вузів країни. На виконання цієї директиви ВУЦВК і Рада народних комісарів УРСР приймає постанову «Про роботу масових бібліотек» (16 липня 1934 р.), якою ставить завдання вдвічі збільшити набір, зокрема, встановлює набір на бібліотечний факультет ВУІКО – 500 осіб із них 100 на вечірнє відділення; створення у 1935 р. бібліотечного інституту і трьох нових бібліотечних технікумів у Донецьку, Одесі та Харкові [4].

Згідно з Постановою, 1934 р. Ніжинський, Київський, Кременчуцький, Мелітопольський, Тульчинський, Олександрійський технікуми комуністичної освіти було реорганізовано у бібліотечні технікуми, 1935 р. відкрито нові в Донецьку та Харкові, а 1939 р. – в Одесі та Львові [7, 23, 20]. Значно збільшився набір на бібліотечний факультет ВУІКО, так 1934-1935 навчального року на перший курс було зараховано 300 осіб [13], що розширило контингент студентів і, своєю чергою, збільшило кількість дипломованих бібліотекарів. Проте освітній рівень бібліотекарів був ще недостатній. Цей факт змушує уряд поряд з постановами прийняти низку наказів, виконання яких спонукало до підвищення кваліфікації бібліотекарів та викладачів спеціальних дисциплін, зокрема Наказом Наркомосу УРСР «Про курсову підготовку та перепідготовку бібліотечних кадрів» від 23 червня 1934 р., на базі бібліотечного факультету ВУІКО були організовані двомісячні курси перепідготовки завідувачів районних бібліотек, а також дводекадний семінар для викладачів бібліотечних дисциплін з метою підвищення їх кваліфікації [27].

З вересня 1934 р. в Києві розпочинає діяльність філія бібліотечного факультету ВУІКО. Набір студентів становив 120 осіб. Інтерес нині викликає навчальний план факультету обсяг якого дорівнював 1720 годин, серед яких 360 – відводилось на вивчення соціально-політичних дисциплін, 210 – іноземної мови, 850 – професійного циклу, до переліку яких включено всього лише чотири дисципліни, а саме: «Організа-

ція і техніка біброботи», «Бібліографія», «Масова робота бібліотек», «Література». Декан факультету, коментуючи таку кількість дисциплін, зазначив, що глибоке вивчення матеріалів можливе «саме за таким навчальним планом», багатопредметність, на його думку, призвела б до «поверхового» засвоєння матеріалу «універсалізму та дилетантства» [17].

Наказом НКО УРСР № 727 від 1 липня 1935 р. ВУІКО реорганізується в Українській бібліотечний інститут (УБІ) з трирічним курсом навчання і трьома факультетами: підготовки працівників масових бібліотек; підготовки працівників дитячих бібліотек; перепідготовки бібліотечних працівників без відриву від виробництва з філіалами у Києві та Одесі. У ці роки почали працювати такі викладачі, як О. Троїцька, Р. Фалькович, С. Комський, Л. Костеллі, І. Гудесман, О. Майборода, які продовжували найкращі традиції започатковані попередниками.

Про обсяги підготовки бібліотечних фахівців першим в Україні бібліотечним вищим навчальним закладом свідчать службові документи декана О. Майбороди, що збереглися в сімейному архіві. Згідно зі «Списком випускників бібліотечного факультету з 1928 по 1935 р. з призначенням їх на виробничі посади на місцях розподілу», випускників цих років призначили на керівні посади в Наркомосі, Книжковій палаті України, провідних бібліотеках України та Росії, редакціях газет, обласних бібліотечних колекторах, деякі працювали викладачами ВУІКО і бібліотечних технікумів, інших закладах народної освіти. За перші шість років у виші підготовлено 176 бібліотечних фахівців вищої кваліфікації [5].

З 1936 по 1939 р. кафедру бібліотекознавства очолював Д. М. Лекаренко, який перший в СРСР 1938 р. в Московському педагогічному інституті захистив кандидатську дисертацію по спеціальності «Бібліотекознавство». Здобувши ступінь кандидата педагогічних наук. Д. М. Лекаренко чимало зусиль докладав до активізації науково-освітньої діяльності викладачів кафедри та бібліотечного факультету, який він очолював за сумісництвом.

З серпня 1939 р. УБІ було перейменовано в Харківський державний бібліотечний інститут (ХДБІ), в його структурі відбулися певні

зміни: вперше відкрито факультет бібліографії, ліквідовано факультет перепідготовки бібліотечних кадрів без відриву від виробництва (його функцію починає виконувати заочний відділ) [26].

Змін набуває термін навчання, який триває 3,5 р., що вплинуло на удосконалення навчальних планів. Майже вдвічі зменшилась кількість годин на вивчення соціально-економічних дисциплін і становила 1266 годин, водночас кількість годин на загальноосвітні збільшилась в два рази і становила 614 годин, на 222 години збільшилась кількість спеціальних дисциплін, що становило 1572 години. Цей цикл включав художню літературу (всесвітню, народів СРСР, українську), організацію книжкових фондів і каталогів, бібліографію і комплектування фондів, роботу з читачами, організацію та планування бібліотечної роботи. Значну увагу було приділено вивченню організації бібліотечних фондів і каталогів, комплектуванню бібліотек, а також дисциплінам, що розкривали організацію та планування бібліотечної діяльності. Закладались підвалини у підготовці менеджерів бібліотечної діяльності. У планах відсутня така дисципліна, як «Методика викладання бібліотечних дисциплін», проте на практику відводилось 450 годин, де поряд з роботою у бібліотеці студенти повинні були викладати спеціальні дисципліни у бібліотечному технікумі, про що робили відповідний запис у дипломі. У ДБІ розгортається науково-дослідницька діяльність викладачів, свідченням чого став вихід в 1940 р. першого тому наукового збірника «Труди Харківського державного бібліотечного інститута», було проведено науково-практичні конференції з залученням науковців та практиків з міст Києва, Москви, Ленінграда та інш.

Активна діяльність закладів бібліотечної освіти була перервана Другою світовою війною, було припинено навчання в технікумах, ХДБІ евакуйовано. Проте більшість технікумів вже в 1944-1945-х рр. поновлювали свою діяльність та відкривались нові, зокрема в таких містах, як Тербовля (1940 р.), Херсон (1944р.), Дніпропетровськ (1944р.), Хуст Закарпатської області (1947 р.) [29,31,8,16].

Запровадження 1948 р. заочної форми навчання давало змогу багатьом бібліотечним працівникам без відриву від виробництва

підвищувати свій освітній рівень у вищих та середньо-спеціальних навчальних закладах.

Діяльність ХДБІ була поновлена спеціальною постановою Ради Міністрів УРСР «Про відновлення державного бібліотечного інституту в м. Харкові» від 26 травня 1947 р. З 1 червня 1947 р. ХДБІ починає свою роботу у складі 3-х денних факультетів: бібліотекознавства; бібліографії; дитячих та юнацьких бібліотек. Відновлюється навчання студентів на заочному відділенні [27].

1954-1955 навчального року організаційні та змістовні зміни в навчальному процесі приводять до злиття трьох факультетів в один – бібліотечний, що сприяло переходу до широкого профілю підготовки бібліотечного фахівця, який міг би працювати на будь-якій ділянці бібліотечної галузі, внаслідок чого всі випускники ХДБІ починають отримувати єдину кваліфікацію бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації.

Згідно з даними О. Майбороди, який продовжував вести статистику випускників бібліотечного профілю і після реорганізації ВУКО в Український бібліотечний інститут (1935 р.) та Харківський державний бібліотечний інститут (1939 р.), що відбивають періоди 1936 - 1941 рр. та 1944 - 1955 рр., за роки самостійного існування першого в Україні бібліотечного вищого навчального закладу у ньому та на вечірніх факультетах, філіями в Києві й Одесі підготовлено понад 3,5 тисячі фахівців вищої кваліфікації [5].

Через рік на базі бібліотечного факультету відкривається спеціальне книгознавче відділення, на якому навчалось 120 студентів, відкриття цього відділення було зумовлено розвитком книговидання та книгопоширення в країні та постановою Ради Міністрів УРСР від 6 квітня 1955 р. «Про стан книжкової торгівлі в Українській РСР» [27].

Продовжує збільшуватись мережа середньо-спеціальних навчальних закладів, протягом 50-х рр. ХХ ст. започатковують свою діяльність технікуми з підготовки культурно-освітніх працівників в містах Самбір Львівської області (1952 р.), Калуш (1954 р.), Житомир (1958 р.), Снятин Івано-Франківської області (1954 р.), Гадяч Полтавської області (1955 р.), Суми (1960 р.). На початок 60-х рр.

ХХ ст. в Україні було сформовано мережу середньо-спеціальних навчальних закладів, кожна область республіки мала свій технікум (училище), де здійснювалась підготовка бібліотечних фахівців [11,9,25,28].

Таким чином, характерними ознаками другого етапу розвитку бібліотечної освіти була реалізація постанов та указів уряду, що привело до посилення ідеологічного впливу на діяльність як бібліотек, так і закладів освіти. Завершилось формування мережі середньо-спеціальних навчальних закладів в Україні. Відбувались зрушення в поглибленні навчальних планів, розробці робочих програм та запровадженні нових дисциплін. Збільшився термін навчання в єдиному в Українській РСР вищому навчальному закладі з підготовки бібліотекарів-бібліографів вищої кваліфікації – УДБІ. Протягом цього етапу значно збільшився прийом на навчання в заклади освіти та запровадження заочної форми навчання, що позитивно вплинуло на збільшення дипломованих фахівців у бібліотеках республіки.

Наступний етап ми пов'язуємо з реорганізаційними змінами, які відбувались в бібліотечно-інформаційній освіті, збільшенням кількості вищих навчальних закладів, що значно збільшує кількість студентів, які отримували кваліфікацію бібліотекаря-бібліографа, запровадженням нових спеціалізацій, поглибленням та розширенням навчальних планів у підготовці фахівців.

На бібліотечному факультеті ХДБІ на початку 60-х рр. з'являється нова спеціалізація, так 1960-1961 навчального року на вечірньому відділенні було організовано підготовку фахівців для науково-технічних, спеціальних бібліотек та центрів науково-технічної інформації, що значно розширює навчальні плани у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців, сприяє формуванню та розвитку державної системи науково-технічної інформації та реалізації наказу міністра культури і мистецтв УРСР «Про стан та заходи поліпшення бібліотечної справи в Українській РСР» від 13 квітня 1960 р. [27].

1960-1961 навчального року відбувається реорганізація бібліотечних технікумів у культосвітні училища, що значно розширює спеціалізації по підготовці фахівців для галузі

культури, термін навчання в училищах збільшується до 4-х років, що зумовило удосконалення навчальних планів та програм, запровадження в навчальний процес нових спеціальних дисциплін.

Кількість дипломованих фахівців була вкрай недостатньою для мережі бібліотек колишньої республіки, один вищий навчальний заклад не міг задовольнити потребу в кваліфікованих кадрах. Постало питання про розширення структурних підрозділів ХДБІ. Згідно з наказом МК УРСР 1961 р. у місті Києві на базі Інституту підвищення кваліфікації керівних кадрів культури було засновано Київську філію ХДБІ, в якій здійснювалась підготовка бібліотекарів та бібліографів вищої кваліфікації. Значного розквіту досягла філія під керівництвом О.С. Сокальського, який мав великий досвід організаторської та педагогічної роботи. До діяльності у філії він залучив знайомих в країні бібліотекознавців та бібліографів, а саме С.Й. Петрова, В.М. Турова, О.П. Ісай, З.І. Руду, О.П. Довгополу та ін. У філії студенти навчались на заочному та вечірньому відділах, з кожним роком їхня кількість зростала, так 1965/1966 навчального року навчалось 1118 студентів, із них 929 на заочному та 195 на вечірньому відділах [32].

1964 р. на базі ХДБІ було створено Харківський державний інститут культури (ХДІК). Провідним його факультетом був бібліотечний, який розпочинає підготовку фахівців за чотирма спеціалізаціями: для масових і наукових бібліотек; дитячих та юнацьких бібліотек; технічних бібліотек та центрів наукової інформації; книготорговельних закладів. Підготовку висококваліфікованих кадрів забезпечували п'ять спеціальних кафедр бібліотечного факультету: бібліотекознавства, бібліографії, бібліотечних фондів і каталогів, технічних бібліотек та наукової інформації, книгознавства [25].

1964 р. у ХДІК виходить друком перший випуск республіканського міжвідомчого науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія», єдиного на той час в Україні фахового видання, яке протягом майже тридцяти років публікував результати наукових досліджень в галузі книгознавства, бібліотекознавства і бібліографії і мало високий авторитет у вітчизняних і зарубіжних фахівців.

За роки існування Київська філія поступово досягла високого рівня у підготовці фахівців і мала всі підстави для реорганізації в самостійний вищий навчальний заклад. Зусилля педагогічного колективу філії під керівництвом О. Сокальського були реалізовані 1968 р. Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 8 серпня 1968 р. № 608, Ради Міністрів УРСР від 29 серпня 1968 р. № 459, Наказу МК УРСР №435 від вересня 1968 р. на базі Київської філії ХДІК з 1 вересня 1968 р. організовано Київський державний інститут культури [12]. Інститут розпочав свою діяльність з двома факультетами бібліотечним та культосвітньої роботи. У перші роки свого існування тут було сформовано потужний викладацький склад. Бібліотечний факультет очолив кандидат філологічних наук, доцент С. Й. Петров. На факультеті діяли три кафедри бібліотекознавства (зав. кафедри О.С. Сокальський), бібліографії (зав. кафедри С.Й. Петров), науково-технічної інформації (зав. кафедри Л.З. Амлінський). Майже всі викладачі філії перейшли на роботу до Інституту, а також розпочали свою діяльність в ньому знані в бібліотечній галузі фахівці: Н.Ф. Королевич, П.Х. Довгопола, В.М. Пілецький, Є.В. Куделько, П.Є. Коломієць, Л.П. Одинока, Л.П. Каліберда, Г.М. Семендяєва, Л.П. Вовк, Ж.Б. Доля та інші. На базі КДІК було відкрито дві потужні філії в містах Рівне (1970 р.) та Миколаєві (1971 р.), куди на роботу направлялись кращі випускники КДІК.

Протягом цього періоду у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців неодноразово змінювалась структура бібліотечних факультетів, удосконалювались навчальні плани, зміцнювались наукове та програмне забезпечення курсів, розроблялись авторські курси, навчальні посібники та конспекти лекцій.

На початку 90-х років ХХ ст. бібліотечно-інформаційна освіта знаменується новим етапом свого розвитку, що було зумовлено об'єктивними процесами суспільного розвитку: розбудовою незалежної держави, демократизацією усіх сфер діяльності, адаптацією бібліотечної галузі до умов ринкової економіки, інформатизацією та виникненням єдиного мережевого Інтернет-простору.

Українські вчені працюють над новими концепціями бібліотечно-інформаційної освіти.

ти, в основу яких закладається розширення професійної сфери та використання випускників бібліотечних спеціальностей, якісне та змістовне оновлення навчальних планів та програм, запровадження новітніх інформаційних технологій.

У цей період, на відміну від існуючої підготовки бібліотекарів-бібліографів за комплексами літератури, започаткувалась підготовка фахівців за двома напрямками – універсальних бібліотечно-інформаційних систем та галузевих бібліотечно-інформаційних систем. Нова стратегія підготовки вимагала нової концепції, яка була запропонована 1993-1994 навчального року творчим колективом бібліотечного факультету КДІК під керівництвом декана, професора В. Бабича [1].

У ці ж роки творчий колектив Харківського державного інституту культури (з 1998 р. ХДАК), під керівництвом професора, декана факультету бібліотекознавства та інформатики Н. Кушнарєнко проводив напружену роботу з формування власної концепції підготовки майбутніх фахівців бібліотек, в основу якої було покладено розширення сфери використання спеціалістів за межами бібліотек, формування професії документознавця-інформаціолога [19].

У другій половині 90-х років спостерігається активізація уваги до проблеми удосконалення підготовки бібліотечних фахівців. Досить плідними у розвитку концепцій були кінець 90-х років ХХ ст. – перші роки ХХІ ст. Свої концепції запропонували В. Ільганаєва, В. Загуменна та М. Сенченко, Н. Кушнарєнко та В. Шейко, М. Слободяник, А. Соляник, А. Чачко, А. Шемаєва. Детальний аналіз запропонованих концепцій розвитку бібліотечно-інформаційної освіти нами здійснено в попередніх статтях [2].

Запропоновані концепції провідними науковцями галузі довели новизну, перспективність, удосконалення якісної підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців. По праву період розвитку бібліотечно-інформаційної освіти що припадає на початок 90-х років ХХ ст. і тривав до 2014 року можемо вважати етапом концептуалізації бібліотечно-інформаційної освіти.

Новий етап модернізації та розвитку системи підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців безпосередньо пов'язаний із набуттям чинності нового Закону України «Про

вищу освіту» від 1 липня 2014 р., в якому визначено основні принципи розбудови державної політики в галузі вищої освіти:

- міжнародна інтеграція та інтеграції системи вищої освіти України в європейській освітній простір;
- збереження і розвиток досягнень і прогресивних традицій національної вищої школи;
- перехід від кваліфікаційної до компетентнісної моделі підготовки фахівців [10].

Документом, що зумовив значні зміни у підготовці бібліотечно-інформаційних фахівців є постанова Кабінету Міністрів України №226 від 20.04.2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» (введено у дію 1 вересня 2015 року [24]). Відповідно до неї, в галузі 02 «Культура і мистецтво» введено нову спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», що об'єднала два раніше самостійні освітні напрями – «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» і «Документознавство та інформаційна діяльність».

Важливою складовою модернізації бібліотечно-інформаційної освіти є розроблення та у подальшому запровадження стандартів для всіх рівнів вищої освіти зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», які базуються на компетентнісному підході та поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» (Tuning Educational Structures in Europe, TUNING).

Подальші стратегії поступу бібліотечно-інформаційної освіти залежать від консолідованих зусиль усіх зацікавлених у розвитку бібліотечної галузі.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше запропонована періодизація еволюції бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, визначено хронологічні межі кожного етапу та їх характерні ознаки, розкрито формування мережі та діяльність навчальних закладів з підготовки фахівців для бібліотечно-інформаційної галузі.

Висновки. У розвитку бібліотечно-інформаційної освіти нами запропоновано

окреслити наступні етапи : початковий, хронологічні межі якого охоплюють початок XIX ст. – середину 20-х рр. XX ст. в цей період закладались підвалини бібліотечно-інформаційної освіти, які пов'язані з започаткуванням викладання бібліографічних дисциплін в Кременецькому ліцеї та запровадженням спеціальної професійної підготовки фахівців на бібліотечних курсах. Перший – організаційно-структурний етап, визначено 1925 – 1934-тим рр., коли в межах вищого навчального закладу (ХІНО, ХІПО, ВУІКО) організовувались та структурно удосконалювались підрозділи (секції, відділення, кафедри, факультети), відкривались філії, в яких було розпочато планомірну підготовку бібліотечних фахівців, удосконалювались та апробувались навчальні плани. Розпочато формування мережі бібліотечних технікумів. Другий – ідеологічно-розбудовчий етап, охоплює 1934 – початок 60-х рр. XX ст., ознаменований прийняттям низки постанов та наказів уряду що стимулювало реорганізацію ВУІКО в Український бібліотечний інститут (1935 р.), розширенням контингенту студентів бібліотечної спеціальності, оновленням навчальних планів та програм, збільшенням терміну навчання, поновленням роботи філій, розширенням мережі бібліотечних середньо-спеціальних навчальних закладів, одночасно, посиленням ідеологізації напрямів підготовки фахівців. Третій – реорганізаційним етап – окреслено початком 60-х-1991 рр., в цей пе-

ріод бібліотечні інститути реорганізуються в інститути культури, бібліотечні технікуми – в училища культури, що спонукає до розширення спеціальностей у підготовці фахівців для галузі культури, в тому числі і бібліотечних спеціалізацій, удосконалення навчальних планів, відкривається другий в Україні вищий навчальний заклад по підготовці бібліотечних фахівців – Київський державний інститут культури(1968 р.) та його філії в м. Рівно (1970 р.) та м. Миколаїв (1971 р.), внаслідок чого значно збільшилась кількість бібліотечних фахівців з вищою освітою. Четвертим – етапом концептуалізації – нами визначено 1991-2014 рр. У період розбудови незалежної країни українськими бібліотекознавцями було запропоновано нові моделі розвитку бібліотечно-інформаційної освіти, що дозволило вивести її на рівень світових освітніх стандартів, при цьому зберегти досягнення прогресивних традицій національної школи. На початку 90-х рр. суттєво корегувались навчальні плани, запроваджувались активні форми навчання, нового змісту набували учбові дисципліни. З 2014 р., на нашу думку, започатковано новий модернізаційний етап розвитку бібліотечно-інформаційної освіти, в основі якого лежить перехід від кваліфікаційної до компетентносної моделі підготовки фахівців та інтеграція системи вищої освіти України в європейський освітній простір.

Список використаних джерел

1. Бабич В.С. До проблеми підготовки кадрів бібліотечно-інформаційної сфери. *Бібліотечна планета*. 2005. №2. С. 5-11.
2. Бачинська Н.А. Базові концепції модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 3. С. 32-37.
3. Бачинська Н.А. До джерел вищої бібліотечної освіти в Україні (початок XIX – перша чверть XX століття). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 2. С. 46-52.
4. Березюк Н.М. Бібліотечна освіта в Україні : (сторінки історії). *Бібл. Вісник*. 2000. № 1. С. 32-35.
5. Березюк Н. Покоління фундаторів бібліотечної освіти в Україні : до 110-річчя Олександра Артемовича Майбороди (1903–1985). *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 9. С. 36-39.
6. Вище Мелітопольське училище культури URL: <http://muk.zp.ua/istoriya-zakladu> (дата звернення 02.02.2018).
7. Гадацький коледж культури і мистецтв ім. І.П. Котляревського URL:<http://guc.org.ua/%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B5/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B0/> (дата звернення 10.02.2018).
8. Дніпропетровський коледж культури і мистецтв URL: <http://duk.dp.ua/istoria-ucilisa> (дата звернення 22.03.2018).
9. Житомирський коледж культури і мистецтв ім. І. Огієнка URL: http://muzauk.at.ua/index/storinki_istoriji_koledzhu/0-6 (дата звернення 12.12.2017).

10. Закон України Про вищу освіту : прийнятий 1 лип. 2014 року №1556-VII // Урядовий кур'єр. – 2014. – №146. – 13 серп.
11. Калуський коледж культури і мистецтв URL: <http://kkkim.com.ua/> (дата звернення 14.04.2018).
12. Київський національний університет культури і мистецтв / М.М. Поплавський, В.М. Медведєва, О.І. Скар, А.І. Гурбанська та інш. – Київ : КНУКіМ, 2013. 384 с.
13. Книга и книжное дело в Украинской ССР (1917-1941 гг.) : сб. документов и материалов. К. : Наук. думка, 1985. 478 с.
14. Комунальний вищий навчальний заклад київської обласної ради «Коледж культури і мистецтв» URL: http://koukim.com.ua/pro_uchilishhe/istorija_uchilisha.html (дата звернення 02.02.2018).
15. Комунальний вищий навчальний заклад Олександрійський коледж культури і мистецтв URL: <http://ouk.com.ua/istor.php> (дата звернення 02.02.2018).
16. Комунальний вищий навчальний заклад закарпатської обласної ради «Ужгородський коледж культури і мистецтв» URL: <http://www.college-kulturi.uz.ua/pro-koledzh> (дата звернення 14.04.2018).
17. Костеллі Л. Київський бібліотечний факультет ВУІКО. *Бібліотека у соціалістичному будівництві*. 1935. № 2. С. 30-35.
18. Кушнарєнко Н.М. Надія Яківна Фрідєєва – видатний український бібліотекознавець, фундатор вищої бібліотечної освіти в Україні. *Вісн. Харків. держ. акад. культури* : зб. наук. пр. – Харків, 2014 . Вип. 44 . С. 55–63
19. Кушнарєнко Н.М. Нова концепція вищої бібліотечно-інформаційної освіти у ХДІК. *Бібліотека у демократичному суспільстві*: Зб. Матер. Міжнар. наук. конф., 21-23 листопада 1995 р. м. Київ. К., 1995. С. 55-57.
20. Львівський коледж культури і мистецтв URL: <http://www.lkkim.lviv.ua/index.php?id=25> (дата звернення 22.02.2018).
21. Ніжинське училище культури і мистецтв імені Марії Заньковецької URL: <http://nukim.org.ua/index.php?do=static&page=storya> (дата звернення 02.02.2018).
22. Новальська Т.В. Визначна віха в історії бібліотечної справи (Перший Всеросійський з'їзд з бібліотечної справи 1911р.). *Бібл. вісн.* 2005. № 4. С. 17-22.
23. Одеське училище мистецтв і культури ім. К.Ф. Данькевича URL: http://oumk.od.ua/?page_id=7 (дата звернення 10.02.2018).
24. Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : прийнята 29 квітня 2015 року №266. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення 14.11.2017).
25. Самбірський коледж культури і мистецтв URL: http://samkult.at.ua/index/pro_uchilishhe/0-5 (дата звернення 12.12.2017).
26. Соляник А.А. У истоков зарождения библиотекведения как научной специальности (Д.М. Лекаренко – первый кандидат педагогических наук в области библиотекведения) / А.А. Соляник. *Книжная культура. Опыт прошлого и проблемы современности* : материалы VI Междунар. науч. конф., Москва, 25-26 нояб. 2015 г. : В 2 Ч. / Рос. акад. наук. Москва, 2015. Ч. 1. С. 291 – 300.
27. Соляник А.А. Флагман бібліотечно-інформаційної освіти України. URI: http://eprints.rclis.org/18792/1/solanyk_fbi.pdf (дата звернення 18.01.2018).
28. Сумське вище училище мистецтв і культури ім. Д.С. Бортнянського URL: <http://svumik.sumy.ua/about.html> (дата звернення 12.12.2017).
29. Теревовлянське вище училище культури URL: <http://tvuk.at.ua/index/0-2> (дата звернення 22.03.2018).
30. Тульчинське училище культури URL: <http://uatuc.com/article/istorichna-dovidka/> (дата звернення 02.02.2018).
31. Херсонське училище культури URL: <https://www.uchkult.ks.ua/> (дата звернення 02.02.2018).
32. Черняк І.В. Внесок О.Сокальського у розбудову структурних підрозділів Харківського державного інституту культури. *Вісн. Книжк. палати*. 2015. № 12. С. 36-37

References

1. Babych V.S. (2005). Do problemy pidgotovky kadriv bibliotechno-informacijnoji sfery. *Bibliotechna planeta*, 2, 5-11[in Ukrainian].
2. Bachynsjka N.A. (2015). Bazovi koncepciji modernizaciji vyshhoji bibliotechno-informacijnoji osvity v Ukrajinі. *Visnyk Knyzhkovoji palaty*, 3, 32-37[in Ukrainian].
3. Bachynsjka N.A. (2017). Do dzherel vyshhoji bibliotechnoji osvity v Ukrajinі (pochatok KhIKh – persha chvertj KhKh stolittja). *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija*, 2, 46-52[in Ukrainian].

4. Berezjuk N.M. (2000). Biblioteczna osvita v Ukrajinі : (storinky istoriji). Bibl. Visnyk, 1, 32-35[in Ukrainian].
5. Berezjuk N. (2013). Pokolinnja fundatoriv bibliotечноji osvity v Ukrajinі : do 110-richchja Oleksandra Artemovycha Majborody (1903–1985). Visnyk Knyzhkovoji palaty, 9, 36-39[in Ukrainian].
6. Vyshhe Melitopoljsjke uchylshhe kuljтуры. Retrieved from: <http://muk.zp.ua/istoriya-zakladu> [in Ukrainian].
7. Ghadjacjkyj koledzh kuljтуры i mystectv im. I.P. Kotljarevsjkogho. Retrieved from: <http://guc.org.ua/%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B5/%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F-%D1%83%D1%87%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%89%D0%B0/>[in Ukrainian].
8. Dnipropetrovsjkyj koledzh kuljтуры i mystectv. Retrieved from: <http://duk.dp.ua/istoria-ucilisa> [in Ukrainian].
9. Zhytomysjkyj koledzh kuljтуры i mystectv im. I. Oghijenka. Retrieved from: http://muzauk.at.ua/index/storinki_istoriji_koledzhu/0-6[in Ukrainian].
10. Zakon Ukrajinjy Pro vyshhu osvitu : pryjnjatyj 1 lyp. 2014 roku #1556-VII. Urjadovyj kur'jer,146, 13 serp[in Ukrainian].
11. Kalusjkyj koledzh kuljтуры i mystectv. Retrieved from: <http://kkkim.com.ua/> [in Ukrainian].
12. Kyjivsjkyj nacionaljnij universytet kuljтуры i mystectv (2013). KNUKiM, 384. [in Ukrainian].
13. Knygha y knyzhnoe delo v Ukraynskoj SSR (1917-1941 ghgh.) : sb. dokumentov y materyalov. Nauk. dumka, 1985, 478[in Ukrainian].
14. Komunaljnij vyshhyj navchaljnij zaklad kyjivsjkoji oblasnoji rady «Koledzh kuljтуры i mystectv». Retrieved from: http://koukim.com.ua/pro_uchilishhe/istorija_uchilisha.html[in Ukrainian].
15. Komunaljnij vyshhyj navchaljnij zaklad Oleksandrijsjkyj koledzh kuljтуры i mystectv. Retrieved from: <http://ouk.com.ua/istor.php>[in Ukrainian].
16. Komunaljnij vyshhyj navchaljnij zaklad zakarpatsjkoji oblasnoji rady «Uzhghorodsjkyj koledzh kuljтуры i mystectv». Retrieved from: <http://www.college-kulturi.uz.ua/pro-koledzh>[in Ukrainian].
17. Kostelli L. (1935). Kyjivsjkyj bibliotecznyj fakuljtet VUIKO. Biblioteka u socialistychnomu budivnyctvi, 2, 30-35[in Ukrainian].
18. Kushnarenko N.M. (2014). Nadija Jakivna Fridjjeva – vydatnyj ukrajinsjkyj bibliotekoznavecj, fundator vyshhoji bibliotечноji osvity v Ukrajinі. Visn. Kharkiv. derzh. akad. kuljтуры : zb. nauk. pr.Kharkiv, 44, 55–63[in Ukrainian].
19. Kushnarenko N.M.(1995). Nova koncepcija vyshhoji bibliotечно-informacijnoji osvity u KhDIK. Biblioteka u demokratychnomu suspiljstvi: Zb. Mater. Mizhnar. nauk. konf., 21-23 lystopada 1995r. m.Kyjiv, 55-57[in Ukrainian].
20. Ljvisjkyj koledzh kuljтуры i mystectv. Retrieved from: <http://www.lkkim.lviv.ua/index.php?id=25>[in Ukrainian].
21. Nizhynsjke uchylshhe kuljтуры i mystectv imeni Mariji Zanjkevecjkoji. Retrieved from: <http://nukim.org.ua/index.php?do=static&page=storya>
22. Novaljsjka T.V. (2005). Vyznachna vikha v istoriji bibliotечноji spravy (Pershyj Vserosijsjkyj z'jizd z bibliotечноji spravy 1911r.). Bibl. visn., 4, 17-[in Ukrainian].
23. Odesjke uchylshhe mystectv i kuljтуры im. K.F. Danjkevycha. Retrieved from: http://oumk.od.ua/?page_id=7[in Ukrainian].
24. Постанова Кабінету міністрів України Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : прийнята 29 квітня 2015 року №266. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF>[in Ukrainian].
25. Sambirsjkyj koledzh kuljтуры i mystectv. Retrieved from: http://samkult.at.ua/index/pro_uchilishhe/0-5[in Ukrainian].
26. Soljanyk A.A. (2015). U ystokov zarozhdenyja byblyotekovedenyja kak nauchnoj specyaljnosti (D.M. Lekarenko – pervyi kandydat pedagoghycheskykh nauk v oblasti byblyotekovedenyja). Knyzhnaja kuljтура. Oпыt proshlogho y problemy sovremennosti : materyaly VI Mezhdunar. nauch. konf., Moskva, 25-26 nojab. V 2 Ch., 1, 291-300[in Ukrainian].
27. Soljanyk, A. A. Flaghman bibliotечно-informacijnoji osvity Ukrajinjy. Retrieved from http://eprints.rclis.org/18792/1/solanyk_fbi.pdf [in Ukrainian].
28. Sumsjke vyshhe uchylshhe mystectv i kuljтуры im. D.S. Bortnjansjkogho. Retrieved from: <http://svumik.sumy.ua/about.html>[in Ukrainian].
29. Terebovljansjke vyshhe uchylshhe kuljтуры. Retrieved from: <http://tvuk.at.ua/index/0-2> [in Ukrainian].
30. Tuljchynsjke uchylshhe kuljтуры. Retrieved from: <http://uatuc.com/article/istorichna-dovidka/> [in Ukrainian].
31. Khersonsjke uchylshhe kuljтуры. Retrieved from: <https://www.uchkult.ks.ua/>[in Ukrainian].
32. Chernjak I.V. (2015). Vnesok O.Sokaljsjkogho u rozbudovu strukturykh pidrozdiliv Kharkivsjkogho derzhavnogho instytutu kuljтуры. Visn.Knyzhk.palaty, 12, 36-37[in Ukrainian].